

TÜRK SİYASİ KONUMUNDA KADININ YERİ

THE PLACE OF WOMAN IN TURKISH POLITICAL POSITION

Vasif MAMMADOV*

Öz

Siyasiler toplumsal kaynakların sahibi/yöneticisi olmaları ve karar alma sürecini yönlendirici konumda bulunmaları nedeniyle, birey ve toplum hayatında önemli bir yere sahiptirler. Yerel yönetimler halka dolayısıyla kadına ve kadınların sorunlarına en yakın hizmet birimidir. Dünyada olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Türkiye’de de bir çok alanda mevcuttur. Bu eşitsizliğin en fazla görüldüğü alanlardan biri kadının siyasal karar alma mekanizmalarındaki konumudur. Bir çok Dünya ülkesindeki kadın temsilcilerin ulusal meclislerde temsil oranı Türkiye’den daha yüksektir.

Bu anlamda, Türkiye’de toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınların siyasal alandaki yerini açıklayabilmek önemlidir. Çalışmada tarihsel süreçte Türk siyasi elitleri arasında kadının yeri ve etkinliği ile, günümüz Türk toplumunda siyasi güç açısından kadınların konum ve kadın hakları ele alınmaktadır. Araştırmada Türk kadınlarının belirtilen alanlardaki mevcut durumu, siyasete katılma olgusu ekseninde, dünya ve Türkiye’deki veriler ışığında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Siyasal katılım, Türk Siyasi Eliti, Siyasal Konum, Kadın Hakları.

Abstract

Politicians have an important place in individual and community life, because of possession the owners / managers of social resources so they are in a position to guide decision-making. Local administrations are the closest service unit to the public and therefore to the problems of women. Gender inequality is also existing in many areas in Turkey, as in the world. One of the most common areas of inequality is the position of women in political decision-making. In many developed countries, representation of women representatives in national parliaments rate is higher than Turkey.

In this sense, it constitutes half of the total population in Turkey is important to be able to explain the role of women in the political sphere. In the historical process of study, the place and the activity of the woman among the Turkish political elites, current Women's position and women's rights are taken up in terms of political power in Turkish society. The current situation of Turkish women in the mentioned areas, on the axis of political participation will be examined in the light of the world and Turkey.

Keywords: Woman, Political participation, Turkish Political Elite, Political position, Woman Rights.

1.Giriş

Endüstriyel üretimin gelişmesiyle modern toplumlarda cinsler arasındaki eşitsizliğin yeni temelleri oluşmuştur. Çünkü modern toplumlarda gündelik yaşam özel alan-kamusal alan diye ayrışır ve siyasal kararların üretildiği kamusal alanlar erkeklerin sorumluluğunda, özel alanlar da kadınların sorumluluğunda kalır. Bu gerçeklik insanları kadınlar ve erkekler olarak sahip olacakları haklar, yükümlülükler ve özgürlükler açısından farklılaştırır ve erkek egemenliğine dayalı bir cinsiyet düzenine ortam sağlar. Bu nedenle, kadınlar ailede bakım, yetiştirme, beslenme gibi işleri yaparken bu işler, kamusal dünyanın temel ilkeleri olan emek-hak-karşılık bağlamında değil, sevgi-minnet-fedakârlık bağlamında ele alınır. Toplumsal ve siyasal haklar bakımından toplumdaki statüleri en çok değişikliğe uğrayan kadınlar, bu kadar değişikliğe karşın ikincil planda kalmaya devam etmişler; sorumlulukları ev ve aile içi işler ile sınırlı kalmıştır. Ataerkil toplumsal yapı içinde sürekli erkek gözetiminde kalan kadın, önce baba ve kardeş daha sonra eş ve erkek çocukları arasında kalmıştır.

Türkiye’de kadın haklarının bugün ulaştığı noktayı sağlıklı olarak değerlendirebilmek için, Cumhuriyet öncesinden günümüze kadar olan gelişmeleri bilmek gerekir. Kadınlar siyasal hakları çıkarılan kanunlarla 1930’da yerel seçimler, 1934’te ise genel seçimlerde elde etmiş, seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu kanunlarla kadının konumu, “tebaadan yurttaşına geçiş, karşıt cinsle eşit statüye ulaşma” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bunda Türk kadınının verdiği mücadelenin yanı sıra Türk Devriminin önderi olan Mustafa Kemal Atatürk de önemli rol oynamıştır.1935 milletvekili genel seçimlerinde 18 kadın milletvekili Meclis’e girmiş, kadınlar parlamentoda % 4,5 oranında temsil edilmişlerdir. Bu yıllarda Avrupa, Amerika ve Asya’daki birçok ülkede bu hakkın bulunmayışı konunun önemini daha da artırmaktadır. Türk

* Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

kadını için ciddi kamusallaşma olanağı sağlayan bu gelişmenin özgürleşme ve bireyleşme anlamına gelip gelmediği; siyasal temsil olanağı açısından Türk kadınının bugünkü durumunun ne olduğu önemli bir sorudur. Çalışmada ilk olarak Osmanlı'nın son dönemindeki kadın hareketi, 1934'e kadar olan dönemi hazırlama potansiyeli de dikkate alınarak ele alınacaktır. Daha sonra dünya parlamentolarında kadınların temsil edilme oranları Türkiye'deki durum ile karşılaştırılacak ve kadınların siyasette yeteri kadar temsil edilmemelerinin nedenleri ve çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

2. Türkiye'de Kadınların Siyasal Hayata Katılımının Tarihi Gelişimi

2.1. Osmanlı Dönemi'nde

5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan yasa Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilmiştir. Peki, bu sürece nasıl gelinmiştir? Burada akla gelen soru, Osmanlı'nın son dönemindeki kadın hareketinin 1934'e kadar olan dönemi hazırlama potansiyelinin ne olduğudur.

I. Meşrutiyet'le başlayan II. Meşrutiyet'te büyük bir ivme kazanan kadınların siyasal hak mücadelesinin, kadın hareketini Cumhuriyet'e taşıdığı söylenebilir (Göksel, 2003, 7-9). Kadın hareketi 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanırken Osmanlı'nın hukuk ve eğitim alanındaki yaptığı dönüşümler kadının ev mekanının dışına çıkmasını sağlamış, siyasallaşmasını ve örgütlenmesini de teşvik etmiştir (Çaha, 1996, 10).

II. Meşrutiyet dönemi kadın hayatı bakımından çok değişik safhalar gösterir. Bir taraftan öğrenim ve eğitim gören kadınların meslek hayatına yönelmesi, diğer taraftan taassuptan kurtulma çabası vardır. 1914-1918 Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin katılması ile toplum hayatında yeni bir durum meydana gelmiştir. Askere giden erkeklerden açık kalan bazı memurluklara kadınların tayin edilmesi zorunluluğu doğmuş, savaş sonrası azalan erkek nüfusu kadınlara çalışma olanakları hazırlamış, hastanelerde, posta tekel idaresinde, laboratuvarlarda ve diğer bazı işlerde kadın çalışan sayısı artmıştır. Kadın cephe gerisi işlerde ve kaldığı evinde eskisinden daha çok çalışma mecburiyeti hissetmiştir. O zamana dek yalnızca ev içinde anne ve eş rolünü oynayan kadın, toplumsal yaşamda farklı bir statü elde etmek amacıyla talepte bulunmaya başlamıştır. Bu konuda basın çok etkin bir rol oynamıştır. Kadınlar, basın yoluyla gerek kendilerini gerekse Batılı kadınları tanıma olanağı bulmuşlardır. O dönemde haklarını savunan, kadınların bilinçlenmesini amaçlayan ya da güncel konularda kadınları aydınlatan pek çok dergi, mecmua ve benzeri yayın hızla yayılmaya başlamıştır. Gelişmekte olan feminist akım, genç Osmanlı ve Jön Türk çevrelerinde de taraftar bulmuş, kadınların durumu, o dönemlerin ünlü düşünürlerinin kalemlerinde sayısız roman, piyes, şiir ve felsefi yazılara konu olmuştur. Kadın dergilerinde, toplumun çeşitli kesimlerinden gelen kadınlara, taleplerini ve değişmesini istedikleri konuları açıklamaları için fırsat verilmiştir. Dönemin kadın dergileri ve dernekleri, kadınların bu mücadelesini anlatan en iyi kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1. Kadın Dergileri

Basın, kadınların kendilerini tanıtmalarında, sorunlarını ifade etmelerinde en önemli araç olmuştur. 1868 yılında çıkan Terakki Gazetesi kadın mektuplarına ilk defa yer vermiş, ancak yazarların kimliklerini belirtmemiştir. Bu mektuplarda, örneğin, erkeklerle aynı vapur ücreti ödemelerine rağmen, vapurlarda kadınlara ayrılan yerlerin kötülüğünden yakınılmış, böyle hor görülmelerinin nedeni sorulmuş veya çok kadınlı evlilik sorgulanmıştır (Taşkıran; 1973, 30).

İlk kadın dergisi, 1869'da Terakki Gazetesi tarafından Pazar günleri haftalık çıkarılan Terakki-i Muhadderat dergisidir. Terakki-i Muhadderat sütunlarında, o günün Avrupa'sıyla karşılaştırmalar yapılarak Osmanlı toplumunda kadının geri bırakılmasını eleştiren yazılar, ağırlık noktasını oluşturuyordu (Özen, 1994, 16).

Bu tarihten sonra da kadınlara yönelik pek çok kadın dergisi çıkarılmıştır.¹ Bu dergiler kadınların yazma konusundaki çekingenliklerinin giderilmesinde önemli bir işlev görmüştür. 1886'da çıkarılan Şukûfezar sahibi (Arife Hanım) ve yazarlarının tümünün kadın olduğu ilk dergidir. 1895'de ise başyazarı ve kadrosunun çoğunluğunu kadınların oluşturduğu Hanımlara Mahsus Gazete yayınlamaya başlamıştır. Aralıksız 13 yıl yayınlanan dergide dikkat çeken hususlardan biri, yazarlarının dönemin aydın bürokrat kesiminin kızları ya da eşleri olan iyi eğitim görmüş entelektüel hanımlar olmalarıdır. Dergide, özellikle

¹ Bu dergilerden bazıları şunlardır: Vakid Yahut Mürebbe-i Muhadderat-1875, Ayine-1875, Aile-1880, İnsaniyet -1883, Hanımlar-1883, Şukûfezar- Mürüvvet-1888, Parça Bohçası-1889, Hanımlara Mahsus Gazete-1895, Hanımlara Mahsus Malumat-1895, Âlem-i Nisvan-1906, Demet-1908, Mehasin-1908, Kadın-1908, Musavver Kadın, Kadınlar Dünyası, Erkekler Dünyası, Güzel Prenses, Kadınlık, Siyanet, Seyyale, Hanımlar Âlemi, Kadınlar Âlemi, Kadınlık Hayatı, Bilgi Yurdu Işığı, Türk Kadını, Genç Kadın, Kadın Duygusu, İnci, Diyanet, Kadınlar Saltanatı, Hanım, Ev Hocası, Süs Firuze.

diğer ülkelerden de örnekler verilerek kadınların her işi yapabileceklerine olan inançları pekiştirilmeye çalışılmıştır.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da kadın dergilerinin sayısında artış olmuştur. 1908 yılında çıkarılan Demet Dergisi'nde ilk kez siyasi konulara değinilmiş, siyasi makaleler yayımlanmıştır. 1913'te yayımlanan Kadınlar Dünyası, diğer dergilerden farklı olarak Osmanlı kadınının haklarını savunmak için kurulan Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk Nisvan Cemiyetinin yayın organıdır. Bu dergide, kadınları eğitim ve öğretime, ticarete, el sanatlarına teşvik edici yazılar yazılmıştır (Özen, 1994, 27). Aynı şekilde kadın derneklerinin yayını olarak Siyanet ve Diyane adlarıyla iki dergi daha karşımıza çıkmaktadır (Çakır, 1996, 37).

Tüm bu dergilerde Osmanlı kadını hakkında pek çok bilgi yer almaktadır. Dönemin siyaset ve edebiyat alanında bir çok ünlü kadın yazar toplumsal ve ekonomik konulardaki kadınların görüşlerini aktarabilmişlerdir. Bu dergiler kadınların kendilerini birey olarak ifade etmelerini sağlamış ve hak talep ederek kadınların artık ikincil konumda kalmak istemediklerini vurgulamıştır.

2.1.2. Kadın Dernekleri

Osmanlı Devleti'nde kadınlar tarafından dernekler de kurulmuştur. Bu dernekler kadınların bireysel taleplerini örgütlü birliklere dönüştürmeyi hedeflemiştir. Çeşitli yayınlarla ve yapılan konferanslarla amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan dernekler, sorunlar karşısında üretilen çözümleri uygulamaya geçirilmesi konusunda gayret sarf etmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, kadınlar şubesi ve dernekler açmıştır. Selanik'teki Kadınlar Şubesi başkan yardımcısı Emine Semiye'nin II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Hürriyet Meydanı'nda verdiği nutku ünlüdür. Cemiyet'in kurduğu "Teâli-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti", "Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti" gibi dernekler yoksulluk içinde bulunanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Meşrutiyetle birlikte feminizm telaffuz edilmeye ve erkeklerin kadınları algılayışı sorgulanmaya başlanmıştır. Meşrutiyet dönemi kadın dernekleri arasında feminist olmasıyla bilinen dernek, Ulviye Mevlan tarafından 1913 yılında "Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti" adıyla kurulmuştur. Dernek, 1913-1921 yılları arasında "Kadınlar Dünyası" adında bir dergi de çıkarmıştır. Kadının ev dışındaki giysilerinin düzenlenmesi, kadının çalışma yaşamını kolaylaştıracak çeşitli işyerlerinin açılması gibi çeşitli alanlarda çalışmalar yürüten dernek, eğitimsizliği en önemli sorun olarak benimsemiş, ilköğretimin zorunlu ve tek tip olması, her yerde kız liselerinin açılması ve kızlara yükseköğretim hakkı verilmesi yönünde taleplerini dile getirmiştir. Bu derneğin bir özelliği de 1921'de kadınların seçme ve seçilme hakkını gündemine almış olmasıdır.

Bağımsızlık Savaşı'nda da Türk kadınlarının kurduğu "Anadolu Kadınları Müdafai Vatan Cemiyeti" itilaf devletleri yöneticileri ve padişahın desteklediği İstanbul Hükümeti'ne tepki vererek protestolar çekmiş ve ordunun ihtiyaçları için kampanyalar başlatmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye'nin 1908'de kurduğu "Nisvan-ı Osmaniye İmdat Cemiyeti"dir. 1897 Osmanlı Yunan savaşında Osmanlı ordusuna çok büyük desteklerde bulunmuştur. Bu dönemin diğer derneklerinin başlıcaları; "Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyeti", "Donanma Cemiyeti", "Müdafa-i Milliye Hanımlar Heyeti"dir.

2.2. Milli Mücadele Dönemi

Osmanlı kadınlarının statüsü, 1919-23 yıllarında verilen Bağımsızlık Savaşı sırasında daha da yükselmiştir. Savaş, hem erkeklerin askere alınması dolayısıyla onların görevlerini kadınların devralması, hem de kadınların erkeklerle omuz omuza savaşması nedeniyle önemli rol değişmelerine yol açmıştır. Bu dönemde kadın dernekleri, Türk kadınının vatanın kurtarılması için faaliyet gösterdiği merkezler durumundaydı. Bu dernekler vatanın kurtarılması için yardım toplama ve geniş kitleleri yardıma çağırma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Asri Kadınlar Cemiyeti ve Hilal-i Ahmer Kadın Kolları, özellikle askere giyecek ve ordunun sağlık hizmetlerinde çalışmışlardır. Bu dönemin en önemli cemiyeti Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti'dir. 5 Kasım 1919'da Sivas'ta kurulan cemiyet İstanbul Hükümeti'ne ve itilaf devletleri temsilcilerine işgali protesto eden telgraf çekmişler ve Türk kadınının bizzat mücadeleye katılmasını sağlamışlardır. Birçok yerde şubeler açılmış, cemiyet faaliyetleri başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele'nin ileri gelen kadrosu tarafından takdirle karşılanmış ve teşvik edilmiştir. (Kurnaz, 1991, 121).

Türk kadını fiili olarak da cepheye katılmıştır. Halide Edip garp cephesine tayin edilmiş ve onbaşı rütbesine yükseltilmiştir. İstiklal Savaşı başladığında Dârülfünun öğrencisi olan Münevver Saime garp cephesinde görev almış ve özellikle cephe gerisinde ve istihbarat işlerinde önemli başarılar göstermiştir. Kılavuz Hatice Pozantı'da mücadele etmiştir. Tayyar Rahmiye 9. Tümede gönüllü olarak bir müfrezinin komutanlığını yapmıştır. Kara Fatma Milli Mücadele'de Adana, Dinar, Afyonkarahisar, Nazilli Sarayköy ve

Tire’de asker olarak çalışmıştır. Gördesli Makbule, Binbaşı Ayşe, Nezahat Hanım, Süreyya Sülün Hanım cephelerde çalışan diğer kadınlardır.

2.3. Cumhuriyet Dönemi

29 Ekim 1923’de Cumhuriyet ilan edilmiş ve monarşiyle idare son bulmuştur ve bununla kadınlarla ilgili hukuki süreçler 1920’lerde gündeme yerleşir. Kadınlara oy hakkı verilip verilmemesiyle ilgili tartışmalar yapılır, ancak bir sonuç alınmaz.

Bu dönemde önemli bir gelişme 1926 tarihinde İsviçre Medeni Kanunu’nu temel alan Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesidir. Yeni Medeni Kanun, kadınıla erkeğin yasa önünde eşit olduğu temel varsayımına dayanıyordu. Yasa çok eşliliği ve vekâletle evlenmeyi yasaklıyor, evlenme yaşı olarak kızların 18 yaşını bitirmesini şart koşuyordu. Boşanma, velayet ve miras konularında kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınmıştı.

Batılılaşma projesini görünür kılmayı amaçlayan bu girişimlere rağmen, kadınların seçme ve seçilme haklarını elde etmesi için 1930’lu yılları beklemek gerekti. Bu arada önemli bir oluşum olan Türk Kadınlar Birliği de Türk kadınının siyasal, sosyal ve iktisadi haklarının sağlanması ve geliştirilmesini kendisine amaç edinmiş ve bu amaca yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür.

II. Meşrutiyet’in dergi ve derneklerinde yetişen kadınlar Bağımsızlık Savaşı sonrasında 15 Haziran 1923’te “Kadınlar Halk Fırkası” adıyla bir parti kurdular. Bu sırada henüz ilk siyasal oluşum Cumhuriyet Halk Fırkası ortaya çıkmamıştı. Kadınlar Cumhuriyet Halk Fırkasından daha iki ay önce kendi partilerini kurmuş oldular (Argunşah, 2002, 56). Partinin başkanı önemli bir Türk feministi ve ilk kadın parti başkanı olan Nezihe Muhittin, genel sekreteri ise Şükûfe Nihal’dir. Şükûfe Nihal’in “Fırkamızın Mefrûkesi” başlığıyla yayımlanan bir konuşmasında, partinin amaçları anlatılmaktadır. Buna göre partinin ilk hedefi siyasal değildir. Öncelikle eğitim, aile hukuku ve çalışma hayatıyla ilgili haklar konusunda kadınların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bunlardan sonra siyasal hedefler kendiliğinden oluşacaktır. Nihal bu konuşmasında kadınların kendilerini idrak ettikleri zaman önce geleceğini ve kaderlerini tayin edecek olanlara “kendi itimadını ihtiyariyle vermeyi” yani seçmeyi, ardından da “kendisine taalluk edecek meselelerin müdafaasında kendisini bizzat temsil etmeyi” yani seçilmeyi hak bileceklerini belirtmektedir (Argunşah, 2002, 58).

Bu sözler o dönem için kadınların siyasal hedeflerini gösteren iddialı sözlerdir. Kadınlar Halk Fırkası’nın kuruluşu ile ilgili valiliğe verilen dilekçeye yanıt verilmemiştir. Bunun nedeni olarak siyasal hakları verilmemiş olan kadınların parti kuramayacakları kendilerine iletilmiştir. Çünkü 1923’te kabul edilen seçim kanununa göre her erkek Türk seçme ve seçilme hakkına sahipti. Parti daha sonra Türk Kadınlar Birliği adında derneğe dönüştürülerek daha önceki kadın dernekleri gibi yardım amaçlı çalışan bir yapıya büründürülmüştür. Türk Kadınlar Birliği 1927’de yaptığı bir kongre ile tekrar siyasal isteklerde bulunmuş, ancak tepkilerle karşılaşmıştır. Nezihe Muhittin, kadınların siyasal haklarını elde etmedikçe sosyal hayatta yer alamayacağı tezinde ısrarlıdır. Muhittin ve arkadaşları bir süre sonra Birlikten uzaklaştırılırlar. Ancak bu faaliyetler, aşamalı olarak kadınların siyasal haklarını kazanmalarına katkı yapmıştır.

2.4. Kadınlara Oy hakkı tanınması

Türkiye’de kadınlar 3 Nisan 1930’da, Belediye Yasası’nın sağladığı haktan yararlanarak ilk kez sandık başına gittiler. Bu oy hakkının verilmesini Türk kadınının büyük bir kazanımı olarak değerlendiren Kadınlar Birliği gerek bildirimler yayınlayarak, gerekse mitingler düzenleyerek bu olayı kutlamıştır.

Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verildiği bu dönemde, Türkiye tek partiden çok partiliğe geçişi de denemiş, Atatürk’ün demokrasi arzusunun bir ürünü olarak Serbest Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmuştur. Bu parti, Kadınlar Birliği eski Başkanı olan Nezihe Muhittin’i Beyoğlu’ndan İstanbul Şehir Meclisi’ne, CHP ise bu Birliğin o dönem başkanı olan Latife Bekir’i Fatih’ten İstanbul Şehir Meclisi’ne aday göstermiştir. Bu seçimde CHP adayı olarak giren Latife Bekir, Rana Sani Yaver, Refika Hulisi Behçet ve Safiye Hanımlar Meclis’e seçilmişlerdir. Bu hanımlardan sadece Nakiye Hanım, Meclis’te Daimi Encümen’e girebilmiştir. Kadınlar Birliği’nden Latife Bekir ve Safiye Hanımlar Eğitim Encümeni’nde görev yapmıştır.

Yerel seçimler sonrasında Ekim 1933’de Köy Yasası’nın 20 ve 25. maddeleri değiştirilerek kadınlara köyde muhtar ve ihtiyarlar kurulunu seçmek ve seçilmek hakkı verilmiştir. 1934 yılında da 1924 Anayasası’nın 10. ve 11. maddelerine eklenen “ve kadınlar” sözcükleriyle, kadınlara TBMM için seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu hakkın Cumhuriyet’in kurulduğu tarihten 7-11 yıl sonra verilebilmiş olması bir gecikme gibi görülse de bunun bazı sebepleri vardır. Kadınların bu yöndeki faaliyetleri Meşrutiyet’ten itibaren devam etmekte ise de bırakın halkı, Meclis’in çoğunluğu bile henüz bu uygulamaya hazır değildi. Meclis’te çeşitli zamanlarda yapılan tartışmalar bunu çok iyi yansıtmaktadır. 1921 yılında kadın ve erkek

öğretmenleri bir kongrede bir araya getiren Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver hakkında bir gensoru önergesi verilmiş ve uzun tartışmalardan sonra Tanrıöver istifa etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık haklarını kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına açılması mümkün kılınmıştır.

2.5. Kadın Milletvekilleri²

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik öngören Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 191 Milletvekilinin teklifi 5 Aralık 1934 tarihinde kabul edilmiştir. 8 Şubat 1935 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde Meclis'e girmeye hak kazanan 17 kadın milletvekili, 1 Mart 1935'te Parlamento'nun ilk toplantısında yerlerini almışlardır. 1936'da yapılan ara seçimle bir kadın milletvekili daha Meclis'e girmiştir. Türkiye'de ilk kadın milletvekillerinin adları ve seçim çevreleri aşağıdaki şekildedir:

TBMM 5. Dönem Kadın Milletvekilleri (1935 -1939)

Tablo 1.

Adı ve Soyadı	İli	Adı ve Soyadı	İli
Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar	Fakihe Öymen	İstanbul
Hatı (Satı) Çırpan	Ankara	Benal Arıman	İzmir
Türkan Örs Baştuğ	Antalya	Ferruh Güpgüp	Kayseri
Sabiha Gökçül Erbay	Bahkesir	Bahire Bediz Morova Aydılek	Konya
Şekibe İnşel	Bursa	Mihri Bektaş	Malatya
Hatice Özgener	Çankırı	Meliha Ulaş	Samsun
Huriye Öriz Baha	Diyarbakır	Esmâ Nayman	Seyhan ³
Fatma Memik	Edirne	Sabiha Görkey	Sivas
Nakiye Elgün	Erzurum	Seniha Hızal	Trabzon

3. Günümüzde Kadınların Siyasal Mücadelesi

3.1. Genel Olarak Türkiye'de Kadın Haklarındaki Gelişmeler

Demokraside, iktidarın bireylerin yaşamı, toplumun, ülkenin geleceği için vereceği kararların meşru olabilmesi için, bu kararlardan etkilenenlerce seçilmesi ve onların tercihlerini yansıtması temel ilkedir. Bu ise herkesin seçme hakkına sahip olmasını ve siyasi karar organlarında toplumun dengeli temsil edilmesini gerektirir (Dicleli, 2005, 10).

Türkiye'de 1934'de seçme ve seçilme hakkına sahip olmuş kadınlar, o günden bugüne kadar siyasi karar organlarında yok denecek kadar az oranda temsil edilmişlerdir. Öncelikle Türk kadınının hakları konusunda son yaşanan gelişmeler şöyle özetlenebilir:

1980'li yıllarda dünyada ve Türkiye'de, kadınlar ile ilgili her soruna "kadın bakış açısıyla yaklaşma ilkesini içeren kadın hareketi ivme kazanmıştır. 1 Mart 1980 tarihinde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) üye ülkelerin imzasına açılmış, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kadın erkek eşitliğinin uluslararası düzeyde temel belgesi ve kadın hakları evrensel beyannamesi niteliğindeki bu sözleşme, kadınların siyasal kararlara katılım hakkının genel çerçevesini tanımlamakta ve eşit katılımı sağlamak için taraf devletlere özel önlemler alma zorunluluğunu getirmektedir. Ayrıca, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD, AGİK gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyelerinin Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planının, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonunun iç hukukta uygulanması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. İmzalanan CEDAW Sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesine sunmak zorundadırlar. Türkiye bu zorunluluk kapsamında raporlarını 1990, 1997, 2005 ve son olarak da 2008 yıllarında CEDAW Komitesi'ne sunmuş ve savunmuştur.

² Milletvekilleri seçildikleri illerin alfabetik olarak sıralanmasına göre sıralanmıştır (Tablo 1).

³ Seyhan İlinin adı, 25 Ocak 1956 tarihli ve 6644 sayılı Kanunla Adana olarak değiştirilmiştir.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini onaylayan Türkiyede, kadın politikaları geliştirmek amacıyla ulusal mekanizma olarak 1990 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) kurulmuştur. Ayrıca, gerek Anayasa gerekse kanunlar ve diğer düzenleyici işlemlerde değişiklik yapılarak hukuki alanda bir çok düzenleme yapılmıştır.

3.2. Yasal Gelişmeler

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği ilkesi, Anayasa’da 2001 ve 2004 yıllarında yapılan değişikliklerle güçlendirilmiştir. Anayasa’nın 10. Maddesi uyarınca “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür”.

Türk Medeni Kanunu

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu, kadın-erkek eşitliğini gözeten, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları aile ve toplum içerisinde erkekler ile eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren düzenlemeler getirmiştir. Önemli başlıklar şunlardır:

– “Aile reisi kocadır” hükmü değiştirilerek “evlilik birliğini eşler beraber yönetirler” hükmü getirilmiştir.

– Eski Kanun’da evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, yeni Türk Medeni Kanunu’nda evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.

– Yeni Medeni Kanun’da eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Bu düzenlemeyle eşler mesleklerini diğer eşten izin almadan sürdürebileceklerdir.

– Yeni Kanun mirasın taksiminde, tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya özgüleneceği konusunda erkek çocuklara kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.

– Eski Medeni Kanun’a göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi “mal ayrılığı” iken, yeni Kanun’da “edinilmiş mallara katılma rejimi” getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşımına girmez.

– Eski Medeni Kanun’a göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, yeni Medeni Kanun’da, “Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla birlikte katılırlar.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Yeni Türk Medeni Kanunu’nun ardından “Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” 9 Ocak 2003 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile aile hukukundan doğan dava ve işlerin aile mahkemeleri tarafından görülmesi ve adli yargıda görevli, evli ve çocuk sahibi, 30 yaşını doldurmuş ve tercihen aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimlerin görevlendirilmesi sağlanmıştır.

BM CEDAW İhtiyari Protokolü

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne ilişkin olarak hazırlanan İhtiyari Protokol Türkiye tarafından 30 Temmuz 2002 tarihinde onaylanmış ve 29 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İmzalanan İhtiyari Protokol ile taraf devletlerin CEDAW Sözleşmesi’ni ihlal etmeleri durumunda, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesi’ne başvuru hakkı tanınmaktadır. Protokol ile ayrıca uygulamaları denetlemek üzere Komiteye yapılacak şikâyetleri kabul etme ve inceleme yetkisi verilmektedir.

İş Kanunu

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni İş Kanunu’nun getirdiği en önemli ilerleme, işveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağıdır. Bu kapsamda ana hatlarıyla, iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı; cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği; cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı; işyerinde işçinin, işveren, diğer bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması halinde işçinin haklı nedenle işi derhal fesih hakkına sahip olacağı; genel ekonomik kriz veya

zorlayıcı nedenlerle kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneği verileceği; kadın çalışanlara verilen ücretli doğum izin sürelerinin artırılacağına ilişkin hükümler getirilmiştir.

Memur ve işçi kadınların doğum izinlerinde iyileştirmeler getiren kanunlar kabul edilmiştir. Bu düzenlemelere göre, hem SSK'lı hem de devlet memuru hamile kadınlar 8 haftası doğumdan önce, 8 haftası da doğumdan sonra olmak üzere toplam 16 hafta doğum izni kullanabilmektedirler. Yine doktor raporu ile doğuma 3 hafta kalana kadar çalışabilmekte ve izinlerinin geri kalan kısmını doğum sonrasına aktarabilmektedirler.

Türk Ceza Kanunu

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan Türk Ceza Kanunu 26 Eylül 2004 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Reform niteliğinde düzenlemeler içeren Kanun 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemelere yer veren Kanundaki başlıca yeni düzenlemeler şunlardır:

- “Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanım madde metinden çıkarılmıştır.
- Cinsel suçlar, kişilere karşı suçlar başlığı altında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir.
- Zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmıştır.
- Cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi durumunda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun şikayetine bağlanmıştır.
- Kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “Töre saikiyle” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiştir.
- Haksız tahrik maddesi düzenlenerek bu maddeye göre haksız tahrikin ancak haksız bir fiil sonucunda meydana gelmesi durumunda uygulanmasına imkan veren bir düzenleme yapılmış, cinsel saldırıya uğrayan kadını namus gerekçesiyle öldüren aile bireyleri ve akrabalar ve diğer akrabaların haksız tahrik indiriminden yararlanamayacağı, her haksız fiilin de haksız tahrik oluşturmayacağı madde gerekçesinde açıklanmıştır.

Diğer Yasal Düzenlemeler

Töre ve Namus Cinayetleri ile, Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla 2005 yılında oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda görüşülen Raporunu takiben, kadın erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ile kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin bir göstergesi olan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi 4 Temmuz 2006 tarihinde yayımlanmıştır.

Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun 24 Mart 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak Türkiye'de ve uluslararası alandaki gelişmelerin izlemesi, bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgilendirilmesi, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işlerin görüşülmesi, istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun tasarısı ve teklifleriyle kanun hükmünde kararname hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunması amacıyla kurulmuştur.

3.3. Dünyada ve Türkiye'de Kadınların Parlamentoda Temsil Edilme Oranları

3.3.1. Dünyada

Dünyada kadınların siyasal kararlara eşit katılımını ve eşit siyasal temsilini sağlamayı başarmış ülkelerin deneyimlerine baktığımızda bunu amaçlayan siyasi çabaların varlığı ve bu amaca ulaşmayı sağlayan özel siyasal tekniklerin kullanımının bu başarıda rol oynadığını görüyoruz. Bu başarıyı olanaklı kılan siyasal teknikler arasında olumlu ayrımcılık uygulamalarının ve kota politikalarını çok önemli bir yeri vardır. Siyasal temsil olanağının sağlanmasına rağmen kadınların siyasetle ilişkisi apolitik bir görünüm sergilemektedir. Bu evrensel ölçekli bir sorundur. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların dünya siyasetinde yaşadıkları temsil sorunu güncel siyasetin temel sorunlarından biridir. Dünya kadınlarının parlamentolarda yer alma oranı zaman içinde göreceli olarak artmış ise de hala çok düşük düzeylerde seyretmekte, kadınlar ulusal parlamentolarda olduğu gibi hükümetlerde de kendilerine yeterince yer bulamamaktadır.

Dünya parlamentolarındaki kadın parlamenter sayısı ve toplam milletvekili sayısı içindeki yüzde oranlarına bakıldığında; kadınların ulusal meclislerde katılımının en yüksek olduğu ülke % 56 ile Ruanda'dır. 80 sandalyenin 45'i kadınlara aittir. Diğer ülkelerde bu oranın % 50'nin altında olduğu görülmektedir. 2009 yılı itibarıyla kadın meclis üyelerinin oranı İsveç'te %47,0, Hollanda'da %41,3, Arjantin'de %40,0, Danimarka'da %38,0, İspanya'da %36,3, Norveç'te %36,1, Belçika'da %35,3, Almanya'da %32,2, İsviçre'de %28,5, Irak'ta %25,5, Meksika'da %23,2, Kanada'da %22,1, Çin'de ve İtalya'da %21,3, İngiltere'de %19,5, Fransa'da %18,2, ABD'de %17,4, Yunanistan'da %14,7, İsrail'de %14,2, Tayland'da %11,7, Macaristan'da %11,1, Japonya'da %9,4, Hindistan ve Türkiye'de %9,1, Ermenistan'da %8,4, Cezayir'de %7,7, Lübnan'da %4,7 ve İran'da %2,8'dir. Türkiye oransal olarak 137 ülke sıralamasında 107. sırada yer almaktadır. (Gökçimen, 2009, s. 5-9).

Dünyada kadınların siyasal kararlara eşit katılımın sağlama amacına en çok yaklaşmış ülkelerin bir kısmı 1970'li yıllardan başlayarak kadınlar için eşit katılım kotalarını gönüllü olarak siyasal partilerde uygulayan ülkelerdir. Özellikle Almanya, İtalya, Norveç, İsveç gibi Kuzey Atlantik ve Avrupa demokrasilerinin önemli ülkelerinde siyasal partilerin kendi tüzüklerine koydukları kurallarla kadınların eşit siyasal katılımını gerçekleştirmede önemli adımlar atabildiğini görüyoruz.

Parlamentolar arası Birlik verilerine göre 1945 ile 1995 yılları arasında Parlamentaoya sahip bulunan egemen ülke sayısında yedi misli artış olmuştur. Bu dönemde kadın parlamenterlerin yüzdesindeki artış ise dört misli dolayında gerçekleşmiştir. Dünya çapında kadın parlamenter yüzdesindeki rekor düzeye 1988 yılında % 14,8 oranı ile erişilmiştir.⁴ (Tablo 2.)

Tablo 2.

Yıl	1945	1955	1965	1975	1985	1995
Parlamento sayısı	26	61	94	115	136	176
Kadın Parlamenter (%)	3.0	7.5	8.1	10.9	12.0	11.6
Kadın senatör (%)	2.2	7.7	9.3	10.5	12.7	9.4

Aşağıdaki tablolarda da dünya ülkelerindeki parlamenterlerin sayısal dağılımı ve cinsiyetlerine göre dağılımı gösterilmektedir. Açıklanan son dünya ortalamasında kadınların temsil oranı iki kanat toplam olarak alındığında, tek meclis veya parlamentoların alt kanatlarında bu oran %24,3'tür. Parlamento Üst kanadı veya Senato'da bu oran 24.1% teşkil etmektedir.⁵ (Tablo 3.)

Tablo 3. (Dünya Ortalaması)

	İki meclis birleşik	Parlamento Üst kanadı veya Senato	Tek Meclis veya Parlamento Alt kanadı
Tüm üyeler	46.182	7.001	39.181
Cinsiyet Dağılımında Hesaba Katılanlar	46.182	7.001	39.181
Erkek	34.972	5.313	29.659
Kadın	11.210	1.688	9.522
Kadınların yüzdesi	24.3%	24.1%	24.3%

Bölgesel ortalamalarda ise coğrafi bölgelere göre dağılım yer almaktadır. Tablo 4'den da görülebileceği gibi, parlamentoda kadınların temsil oranı kuzey ülkelerinde belirgin bir farkla öndedir. Kuzey ve Güney Amerika ve Avrupa ülkeleri (Kuzey Ülkeleri hariç)'ndeki temsil oranını son verilere göre bir birine çok yakındır. Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Pasifik ülkeleri ise bu konuda en az temsil oranlarına sahiptir.⁶ (Tablo 4.)

Ülkeler	Tek Meclis veya Parlamento Alt kanadı	Tek Meclis veya Parlamento Alt kanadı	İki meclis birleşik
Kuzey ülkeleri	42.5%	---	---
Kuzey ve Güney Amerika	30.6%	31.3%	30.7%
Avrupa (Kuzey ülkeleri dahil)	28.6%	28.0%	28.5%
Avrupa (Kuzey ülkeleri hariç)	27.2%	28.0%	27.4%
Sahra Altı Afrika	23.9%	22.2%	23.7%

⁴ IPU "Women in National Parliaments 50 years of history at a glance", Parlamentolararası Birlik Web Sitesi, <http://archive.ipu.org/wmn-e/history.htm> (Erişim Tarihi: 28..02.2019).

⁵ IPU "Women in National Parliaments situation as of 1st January 2019 (Parlamentolararası Birlik Web Sitesi) <http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm> (Erişim Tarihi: 28..02.2019)

⁶ IPU "Women in National Parliaments situation as of 1st January 2019 (Parlamentolararası Birlik Web Sitesi) <http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm> (Erişim Tarihi: 28..02.2019)

Asya	19.9%	17.4%	19.6%
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	19.0%	12.5%	18.1%
Pasifik ülkeleri	16.3%	36.0%	18.4%

Tablo 4.

Verileri incelediğimiz zaman, uzun yıllar otoriter ya da askeri siyasal rejimlerle yönetilmiş ve bu nedenle cinsiyet ayrımcılığının siyasal partilerde güçlü olduğu ülkelerde, kadın örgütlerinin güçlü mücadelelerine rağmen, kadınların eşit siyasal temsili için önemli adımlar atılmadığını görmekteyiz. 1990'lar ve 2000'li yılların başlarında dünyada otoriter rejimlerin demokratikleşmesi eğilimine paralel olarak kadınların eşit siyasal katılım sorunu bu ülkelerde de gündeme gelmiştir. Bu ülkelerde cinsler arası eşitlik demokratikleşme reformlarının bir parçası olabilmiş ve çoğunda eşitlik politikaları anayasa veya siyasal partiler yasaları ile uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. Başta Arjantin olmak üzere Latin Amerika ülkeleri, Afrika'da Güney Afrika Cumhuriyeti, Mozambik, Ruanda gibi ülkeler yürürlüğü koydukları yasal kota uygulamaları ile cinsiyet eşitliğini sağlamada hızlı atak yaparak dünyanın geri kalan kısmına örnek bir model oluşturmuşlardır. Son yıllarda bir çok ülke bu tür yasal kota aracılığıyla kadınların eşit temsiline başarılı sonuçlar elde etmiştir. 2005'te dünyada 40'dan fazla ülke yasal kota uyguluyor hale gelmiştir. Öte yandan Orta Doğu ve Asya'nın birçok bölgesinde hala kadınların eşit temsili konusunda bir gelişme sağlanmakta, Doğu Avrupa ülkelerinde ise geçmiş rejimin kota politikalarına duyulan tepki nedeniyle eşitlik için kota içermeyen yollar denenmeye çalışılmaktadır.

3.3.2. Türkiye'de

Tablo 5.'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kadınların ilk temsil edilmeye başladığı 1935 yılından bugüne kadar temsil oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 5.

Dönemi	Yıllar	Toplam Milletvekili sayısı	Kadın milletvekili sayısı	Oranı
5. Dönem	1935-1939	399	18	%4,5
6. Dönem	1939-1943	429	16	% 3,7
7. Dönem	1943-1946	455	16	% 3,5
8. Dönem	1946-1950	454	9	% 2,0
9. Dönem	1950-1954	472	3	% 0,6
10. Dönem	1954-1957	535	4	% 0,7
11. Dönem	1957-1960	587	8	% 1,3
1.(12.)Dönem	1961-1965	450	3	% 0,7
2.(13.) Dönem	1965-1969	450	8	% 1,8
3.(14.) Dönem	1969-1973	450	5	% 1,1
4.(15.) Dönem	1973-1977	450	6	% 1,3
5.(16.) Dönem	1977-1980	450	4	% 0,9
17. Dönem	1983-1987	399	12	% 3,0
18. Dönem	1987-1991	450	6	% 1,3
19. Dönem	1991-1995	450	8	% 1,8
20. Dönem	1995-1999	550	13	% 2,4
21. Dönem	1999-2002	550	22	% 4,0
22. Dönem	2002-2007	550	24	% 4,4
23. Dönem	2007- 2011	550	50	%9,1
24. Dönem	2011-2015	550	78	%14
25. Dönem	2015	550	96	%17,5
26. Dönem	2015-2018	550	82	%14,9
27. Dönem	2018-	595	104	%17,48

Görüldüğü gibi Türkiye'de kadınların parlamentoda temsil edilme oranları ortalama olarak %4,34'dur. 23. döneme kadar kadınların toplam milletvekili sayısı içindeki oranı, kadınların ilk seçildikleri 5. dönemdeki %4,5 oranını aşamamıştı. Temsil oranı 2015 genel seçimlerinde en yüksek oran olan %17,5'e ulaşmışsa da, oranların hiçbir zaman %20 dahi olamaması bir gerçektir. Bu durum dünya ortalaması rakamlarının çok altında kalmaktadır. Kuzey Avrupa ülkelerinde bu oranın %40'larda olduğu ve Türkiye'nin oransal olarak 137 ülke sıralamasında 107. sırada yer aldığı da göz önünde bulundurulduğunda, kadınların Türk parlamentosunda çok az temsil edildiği ortadadır. Kadınların siyasal parti karar süreçlerine eşit katılmaları ve TBMM'de temsil edilebilmeleri için aday olma/aday gösterilme süreçlerinde cinsiyet eşitliğinin önem verilen bir değer olması gerekir. Kadınların siyasal parti kongrelerinde veya yerel ve genel seçimlerde aday aday olma ve siyasal partilerin yöneticileri tarafından aday listelerine konma açısından ciddi düzeyde bir ayrımcılığa uğradıklarını bu verilerden açıkça görmek mümkündür.

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde temsili de sınırlıdır. 2004 yılında yapılan mahalli idareler seçimlerinde⁷; 3225 belediye başkanından 18'i (%0,05), 34477 belediye meclisi üyesinden 834'ü (%0,24) ve 3208 il genel meclisi üyesinden 57'si (%0,17) kadınlardan oluşmuştur. 29 Mart 2009 seçimlerinde ise, Türkiye genelinde oy kullanma oranı yüzde 80 olup 81'i il olmak üzere 2946 ilçe ve belde belediyesinde yerel yönetici adayları yarışmıştır. 19 siyasi partinin katıldığı 2009 yerel seçimlerinde, 44 kadın il belediye başkanlıklarına, 321 kadın da ilçe ve belde belediye başkanlıklarına aday gösterilmiştir. Seçim sonuçlarına göre sadece iki kadın il belediye başkanı olmuştur.⁸ 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde 3 kadın Büyükşehir Belediye Başkanı ve sadece 1 kadın belediye başkanı seçildi. Resmi verilere göre, 919 ilçeden sadece 33 kadın ilçe belediye başkanı oldu.⁹

Birçok ülkede kadınların yerel siyasete katılım oranları ulusal meclislere katılım oranından yüksektir. Çünkü yerel siyaset çoğunlukla kadınların toplumsal sorumluluklarıyla ilişkili olan ev, aile ve mahallenin sorunlarına yönelik hizmet üretir ve bu durum kadınların katılımına uygun ortamlar yaratır. Türkiye'de ise dünyadaki eğilime ters olarak kadınların yerel yönetimlerde temsili ulusal düzeydeki siyasete katılımından daha düşüktür. Kadının siyasete katılımına ilişkin verilere bakıldığında Türk kadınının yıllara göre yerel siyasette temsiline az da olsa arttığını gözlemlemek mümkündür. Ancak bu artışın, kadının toplumdaki varlığının oransal büyüklüğü ile kıyaslandığında son derece yetersiz olduğunu görmekteyiz. Sonuç olarak, kadınların hem ulusal hem yerel karar alma süreçlerinde erkeklerin gerisinde kaldığı ve temsiline düşük düzeyde kaldığı söylenebilir. Oysa tam anlamıyla yerleşmiş bir demokratik ortamdan bahsetmek için siyasal alanda toplumu oluşturan her iki kesimin de eşit düzeyde temsil edilmesi ve yönetim süreçlerine katılması gerekmektedir. Bir çok Dünya ülkesinde görece Türkiye'den daha geç dönemlerde seçme ve seçilme hakkını elde eden kadınların gerek yerel ve gerekse ulusal meclislerde temsil oranı Türkiye'den daha yüksektir. Türkiye'de kadın nüfusunun yaklaşık %40'ının sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin içinde yer almasına rağmen siyasette yeteri kadar temsil edilmemektedir.

Bu rakamlar, demokrasilerin belirgin özelliklerinden olan eşitliğin ve bu bağlamda temsil ve katılımın kadınlar açısından istenilen düzeyde sağlanamaması sorununun açık bir şekilde karşımıza çıktığını göstermektedir. Türk kadınının siyasetteki etkinlik düzeyinin düşüklüğü, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir olgudur. Siyasal sistemin işleyişinde görülen olumsuzluklarda bu olgunun da payı olduğu unutulmamalıdır (Tuncer, 2006, 65).

4.1. Toplumsal, Kültürel ve Ekonomik Yapı

Siyasal süreçlere kadınların katılımını etkileyen toplumsal faaliyetlerin başında geleneksel cinsiyet rolleri gelmektedir. Türk toplumsal ve kültürel yapısına genel olarak bakıldığında, tüm reformlara rağmen erkek egemen yapının hala devam ettiği görülmektedir. Kadınların yaptıkları işler "özel" yaşam alanında, dolayısıyla toplumun ortak yaşamının dışında görülür; bu nedenle de kamuyu ilgilendirmeyen, diğer deyişle "apolitik" bir dünyaya ait olarak tanımlanır (Tan, 2000, 204).

Kadınların geleneksel rolleriyle, siyaset yaşamına katılmalarının birbirleriyle bağdaşmadığına yönelik yaygın kanaat kadınların çevreleri tarafından bu alandan uzak tutulmalarına yol açmaktadır. Siyasete atılmak isteyen kadınlar, hem bu yaygın görüşlerle hem de aile ve politik yaşamı bağdaştırmak için mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Kadınların toplumsal gelişme olanaklarından eşit düzeyde faydalanamadıkları görülmektedir. Eğitim, gelir ve karar süreçlerine katılım kriterleri açısından Türkiye'de cinsler arasında fırsat eşitsizliği karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim alanında dünyada yaşanan hızlı gelişmelere rağmen, dünyanın pek çok bölgesinde kadınların eğitimi konusu hala önemli bir sorundur. Temel eğitimi yaygınlaştırma çabaları sürerken, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar erkeklerden daha az eğitim almakta, yaşam standartlarını yükseltecek bilgi ve deneyimlere erişememektedirler. Kadınların eğitimi Türkiye için de önemli sorun alanlarından biridir. Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve çekincesiz kabul ettiği uluslararası belgelerde kadın okuryazarlığını yüzde 100 olarak gerçekleştirme sözünü vermiş ancak henüz bu sözünü tutamamıştır. Türkiye'de yetişmiş kadın işgücünün yüksekliğine ve bu potansiyelin sunduğu olanaklara rağmen siyasi temsildeki tikanlıklar nedeniyle, kadınların parlamento ve hükümet düzeyinde eksik temsil edildiği görülmektedir.

⁷ T.C. Yüksek Seçim Kurulu resmi web sitesi, <http://www.ysk.gov.tr/tr/28-mart-2004-mahalli-idareler-genel-secimleri/2818> (Erişim Tarihi: 28..02.2019)

⁸ T.C. Yüksek Seçim Kurulu resmi web sitesi, <http://www.ysk.gov.tr/tr/29-mart-2009-mahalli-idareler-genel-secimleri/2820> (Erişim Tarihi: 28..02.2019)

⁹ T.C. Yüksek Seçim Kurulu resmi web sitesi, <http://www.ysk.gov.tr/tr/30-mart-2014-mahalli-idareler-genel-secimleri/2853> (Erişim Tarihi: 28..02.2019)

4.2. Sivil Toplum Örgütlerine ve Siyasi Partilere Katılımda Yaşanan Sorunlar

Türkiye’de kadınların gerek sivil toplum örgütlerine, gerekse siyasi partilere katılımları güçsüz olup, siyasal süreçlere kendi toplumsal sorunlarını temsil edecek bir düzeyde katılmalarına elvermez. Kadınların katılımının olduğu sivil toplum örgütlerinin ise, genellikle gönüllü yardım faaliyetleri yürüten kurullardır. Kadınların sosyal yardım derneklerindeki çalışmaları, evlerindeki rolleriyle de paralellik gösterir. Kadınların bu faaliyetlerinin yanı sıra, siyasal güçlenme yollarını aramaları, siyasi örgütlenmelere yönelmeleri gerekmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasi yaşam genellikle erkekler tarafından belirlenmektedir; oyunun kuralları, iyi-kötü tanımlamaları, yaşam değerleri ve alışkanlıkları bu belirlemeler çerçevesinde oluşmaktadır. Kadınlar siyasi yarışta başarılı olabilmek için erkekler gibi yapmalı, gece gündüz çalışarak erkeklerle eşit koşullarda mücadele vermelidir. Bu durumda da bu oyunu kuralına göre oynayabilen az sayıda güçlü kadınların şansı olmaktadır. Kadınların çok büyük bir kısmı siyasetin dışında kalmaktadır (Dicleli, 2004, 86).

Türkiye’de siyasi partilerin yapısı ve kadın kollarının güçsüzlüğü de kadınların siyasal süreçlere katılımını engelleyen önemli bir etkidir. Partilerin kadın erkek eşitliğine bakışı, kendi ideolojileri doğrultusunda gerçekleşmekte ve iki yaklaşım görülmektedir. Bunlardan ilki, kadını aile kurumu ile özdeşleştiren ve kadın haklarına ailenin gereksinimleri çerçevesinde bakan “aile merkezli” bir anlayıştır ki bu anlayışta siyasette kadına düşen görev, sosyal faaliyetlere gönüllü katılarak siyasete destek olmaktır. İkincisi ise kadın erkek eşitliğine inandığını belirten, kadınların toplumsal yaşama katılımını çağdaş- lığın, demokrasinin, gelişmişliğin gereği sayan toplum merkezli anlayıştır (Tan, 2000, 210). Ancak bugüne kadar, bu yaklaşımlar kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilebilmesi yönünde bir siyasi iradenin oluşmasına yol açmamıştır.

1999 tarihli ve 445 sayılı Kanun’la Siyasi Partiler Kanunu’nun kadın kollarını yasaklayan hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Bugün siyasi partiler çıkardıkları yönetmeliklerle kadın kollarının çalışma usul ve esaslarını belirlemektedir. Bu yönetmelikler incelendiğinde, kadın kollarının seçimle göreve gelmesi ilkesinin benimsendiği ancak, önemli kısıtlılıkların devam ettiği görülmektedir. Bunlar, kadın kolları seçimle belirlenirken, parti merkezlerinin belirleme ve yönlendirmelerden vazgeçmemeleri ve seçilen kadın kolları yöneticilerine partinin karar organlarında söz ve karar yetkisi verilmemesinden kaynaklanmaktadır (Tan, 2000, 212). Kadın kolları genellikle çay, kermes, piknik düzenleyen ve partinin propagandasını evleri dolaşarak yapan yardımcı örgütlenmeler görünümündedirler. Kadınların sorunlarını siyasi alana taşımak konusunda gerekli siyasal güç, yetki ve imkândan yoksundurlar.

Siyasi partilerin kadın kollarının kendi bütçesi de bulunmamakta, parti kaynaklarından ancak, parti yönetimlerinin onayı düzeyinde faydalanmaktadırlar. Bu da bu örgütleri parti yönetiminden onay alacakları projelere yönlendirmektedir. Partilerdeki kadınlar Türkiye kadın hareketinin tarihi, uluslararası kadın hareketleri ve siyasal süreçte güçlenme politikaları hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir. Partilerde, kadın üye ve politikacılarının bu yöndeki eksikliklerini gidermek amacıyla yeterli çaba göstermemektedirler (Dicleli, 2004, 84).

Farklı partilerdeki kadınlar arasındaki iletişim eksikliği de kadınların parlamentoda daha çok temsil edilmelerini ve kadın erkek eşitliğine yönelik kanunların çıkarılması konusunda güç birliğine varmalarını engellemektedir. Seçim dönemlerinde partilerin genellikle kadın adaylarına ilişkin önceden hazırlanmış bir çalışması olmadığından ve kadın adaylar son anda belirlendiğinden, bu adaylara güven azalmakta ve kadınların temsil yeteneklerini azaltmaktadır.

Kadınların seçilmelerine engel diğer bir neden de siyasi partilerdeki aday belirleme usulleridir. Türkiye’de aday belirlenirken “önseçim”, “örgüt yoklaması” ve “merkez yoklaması” usulleri kullanılmaktadır. Her usulün kadın aday için iyi ve kötü yanları vardır. Örneğin, sivil toplum örgütlerince bir kadın aday destekleniyorsa, bu adayın önseçimde şansı daha yüksek olacaktır. Ancak bu usul, parti içinde güçlü bir kadın örgütlenmesi varsa iyi bir yöntem olur. Merkez yoklaması da partinin daha fazla kadın aday gösterme niyeti olduğunda kadınlar için büyük bir şans yaratır. Bu durum da kadın adayı tabandan kopararak lidere bağımlı bırakabilir. Kadınlar için aday belirleme sürecinin şeffaf olması çok önemlidir. Bu süreç önceden ne kadar belirli ise kadınlar bu konudaki mücadelelerini daha iyi yapabilirler.

5. Sonuç

Dünyada da siyasal temsil olanağının sağlanması ve birçok yasal düzenlemeye rağmen kadınların siyasetle ilişkisi apolitik bir görünüm sergilemektedir. Dünya kadınlarının parlamentolarda yer alma oranı zaman içinde göreceli olarak artmış ise de hala çok düşük düzeylerde seyretmekte, kadınlar ulusal parlamentolarda olduğu gibi hükümetlerde de kendilerine yeterince yer bulamamaktadır. Bu durum Türkiye için de geçerlidir.

Elbette Türk kadınının hakları konusunda birçok gelişme de yaşanmıştır. Özellikle kadın erkek eşitliğinin uluslararası düzeyde temel belgesi ve kadın hakları evrensel beyannamesi niteliğindeki Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1 Mart 1980 tarihinde üye ülkelerin imzasına açılmış, Türkiye bu sözleşmeyi 1985 yılında onaylamıştır. Ayrıca, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD, AGİK gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyelerinin Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planınının, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonununun iç hukukta uygulanması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Türkiye’de de, kadın politikaları geliştirmek amacıyla, ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) kurulmuştur. 2009 yılında ise TBMM’de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Bu dönemde Anayasa ve kanunlarda değişiklikler yapılarak kadınlar bir çok hak elde etmiştir. 2001 ve 2004 Anayasa değişiklikleri, yeni Türk Medeni, Türk Ceza ve İş Kanunlarının kabul edilmesi, ailenin korunmasına ilişkin kanun gibi bazı kanunların çıkarılmasıyla yasal çerçevede kadın erkek eşitliğini sağlayacak birçok düzenleme yapılmıştır.

Ancak, Türkiye’de, kadın nüfusunun yaklaşık %40’ının sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin içinde yer almasına ve uzmanlık gerektiren mesleklerde kadın oranlarının oldukça yüksek olmasına rağmen siyasette yeteri kadar temsil edilmedikleri de ortadadır. Türk kadınının siyasetteki etkinlik düzeyinin düşüklüğü, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir olgudur.

Bunun elbette birçok nedeni vardır. Toplumsal, kültürel ve ekonomik yapı bu süreçte önemli bir faktördür. Kadınlara yüklenen geleneksel rollerle, siyaset yaşamına katılımın birbiriyle bağdaşmadığına dair kanı kadınların çevreleri tarafından bu alandan uzak tutulmalarına neden olmaktadır. Hâlbuki kadınların toplumsal ve siyasi katılımına imkân tanıyacak eşit ve demokratik aile anlayışının yaygınlaşması gerekmektedir. Siyasette dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasal yaşam erkeklerin değerleri, yaşam koşulları, söylem ve diliyle belirlenmektedir. Siyasette egemen olan erkek söylemi kadınları kendileriyle eşit koşullarda yarışmaya çağırılmaktadır. Oysa kadınlar siyaset dışı yaşamda hiçbir zaman erkeklerle eşit koşullarda yaşamazlar. Siyaset kadından aile sorumlulukları ve çocukları yokmuş gibi davranmasını istemektedir. Böylesi bir ortam oyunu erkek kurallarına göre oynamayı öğrenmiş ya da böyle bir fırsatı olan az sayıdaki güçlü kadının başarılı olması sonucunu getirmektedir. Kadınların çok büyük bir kısmı siyasetin dışında kalmaktadır. Kadınların sivil toplum örgütlerine ve siyasi partilere katılımlarında da sorunlar yaşamaktadır. Kadınların faaliyet gösterdiği sivil toplum örgütleri, genellikle evlerindeki rolleriyle paralel olarak gönüllü yardım faaliyeti yürüten kuruluşlar olarak görünmektedir. Kadınların bu örgütlerin yanı sıra kendi cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorunlarla mücadele etmek için siyasal güçlenme yollarını araması gerekir.

Kadınların siyasal temsili önündeki engellerin bir kısmı seçim sisteminin, siyasal kurumların özellikle de siyasi partilerin yapısı ve işleyişinden kaynaklanmaktadır. Bu alanda kadının güçlenmesi sağlanmadan, erkeklerin eksik temsiline dayalı mevcut siyasal temsil ve karar verme mekanizmalarını değiştirmenin gerekliliğine ve aciliğine ikna etmeden bir değişim mümkün görünmemektedir. Diğer alanlarda olduğu gibi, siyasal yaşamda da kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi yolundaki çabaların yoğunlaştırılması gerekmektedir. Kadın kuruluşlarının bu konudaki çabaları toplumun diğer kesimlerince de desteklenmelidir. Bu bağlamda, siyasi partiler başta olmak üzere, her kesimin yoğun çabasına ihtiyaç vardır (Tuncer, 2006, 66).

Kadınların siyasi katılımı konusunda kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çözüm önerileri arasında bu konuda özel önlemler içeren yasaların çıkarılması da bulunmaktadır. Bu konuda tartışılan konulardan biri de, siyasal karar organlarının seçilecek kişilerin belirlenmesinde uygulanacak seçim usullerine Anayasa ve ilgili kanunlara özel hükümler eklenerek kadınlara belli oranda yer ayrılması, yani kota sisteminin uygulamaya geçirilmesinin gerekli olup olmadığıdır. Kadın ya da cinsiyet kotası uygulamasının gerekliliğini vurgulayanlar, bunun siyasi ve diğer karar organlarında kadınların etkili olabilecekleri, haklarını savunabilecekleri oranda temsil edilmelerini sağlayan bir uygulama olduğunu belirtmektedir.

Sabit kota, oranlı kota, milletvekili aday listelerinde kota düzenlemesi, seçim çevresi kotası, delege kotası gibi çok farklı düzenlemeler söz konusu olabilmektedir. Kota uygulama zorunluluğu önce Kuzey Avrupa ülkelerinde siyasi partilerin tüzükleriyle getirilmiştir. Seçimlerde kadın kotası, halen dünyada 81 ülkede uygulanmaktadır. Bu ülkelerden 16’sı kotayı anayasa ile 27’si seçim yasasıyla düzenlemiş; 43 ülkede ise kota siyasi partilerin tüzüklerine konulan hükümler çerçevesinde ve seçim adaylarını kapsayacak biçimde hayata geçirilmiştir.¹⁰ Örneğin, Belçika’da her tür seçimde oluşturulacak listede bir cinsin oranının

¹⁰ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Web Sayfası, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=522>

2/3'ü geçemeyeceği kuralı geçerlidir. Fransa'da liste usulüne dayalı oranlı temsil yöntemi ile yapılan bütün seçimlerde seçilen kadın-erkek sayısı arasındaki fark 1'den fazla olamamakta ve buna uymayan siyasi partilere para cezası uygulanmaktadır. Arjantin ve Brezilya'da seçimlerde oluşturulacak listelerde yer alacak adaylara sırasıyla %30 ve %20 sabit kota uygulamaktadır. Uganda'da 39 seçim çevresinin her birinden bir kadın milletvekili seçilmesi düzenlenerek seçim çevresi kotası uygulanmaktadır. Hindistan yerel meclis seçimlerinde %33 kota öngören bir düzenleme getirmiştir (Tan, 2000, 248).

Siyasal partilerde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için Batı Avrupa ülkelerinin tecrübesinden yola çıkarak, siyasi partilerin yerel ve genel seçimlerdeki tüm aday listelerinin, en az üçte bir oranında kadının seçilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmesi, Siyasal Partiler Yasasında öngörülmesi ve "Toplumsal Cinsiyet Kotası" yasal zorunluluk haline getirilmelidir. Kadınların siyasi partiler içindeki örgütlenme koşullarının güçlendirilmesi için kadın kollarının parti içi vesayet uygulamaları karşısında özerk olabilmesini sağlayacak bir yapıya kavuşturulması, yetki, görev, parti, karar organlarında temsile ilişkin kadınları güçlendirecek şekilde düzenlemeler yapılması ve kadın kollarının siyasette deneyimli ve kadın sorunlarını siyasete taşıyamaya hizmet edecek politikacıların katılımına olanak sağlayacak şekilde örgütlenmesi gerekir.

Kamu politikası olarak kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için bunun kamu hizmetini düzenleyen bir temel ilke ve uygulama olarak bütün kamu kurumlarının politikalarında yer alması gerekir. Siyasetteki bu tarz erkek egemenliğini kırmanın tek yolu kadınların giderek artan oranda ve büyük sayılarda siyasi karar süreçlerine katılmasının yolunu açmaktır. Kadın örgütleri siyasetteki erkek egemenliğini kırmak ve kadınların eşit siyasi temsilini sağlamak için olumlu ayrımcılık politikaları ve „kota“ uygulanmasının kaçınılmaz olduğunu uzun süredir dile getirmektedirler. Yani kadınların eşit siyasi katılımı bütün vatandaşların eşit siyasi temsilini sağlama ile ilgili temel demokrasi meselesi olarak görülmelidir. Bunun da siyasi parti sistemi reformuyla gerçekleşecek siyasi temsil ilkelerinin demokratikleştirilmesi bağlamında ele alınması gerekmektedir.

Unutulmamalıdır ki, toplumsal fırsatların farklı toplum kesimleri arasında nasıl dağılacığı parlamento, hükümet ve politika belirleyen kamu kurumları gibi siyasi karar organlarında belirlenmektedir. Bu süreçlerde kadınların eksik temsili, sorunların çözümsüz kalmasına, devam eden eşitsizlikler ise kadınların eksik temsiline sürekliliğine yol açmaktadır. Bu nedenle, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çabaların başında siyasi süreçlere katılımı cinsiyetler arası eşitliği sağlayan adımların bir an önce atılması gerekmektedir. Sonuç olarak Türkiye'de kadınların siyasi kararlara eşit katılımını sağlayacak gerçekçi ve samimi bir siyasi iradenin oluşması ve kamu hizmetinin bu eşitliği gerçekleştirecek içerikte yapılandırılması önümüzdeki dönemde ulaşılmaması gereken toplumsal bir hedef haline gelmelidir.

KAYNAKÇA

- Argunşah, Hülya (2002). *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Web Sitesi. www.undp.org.tr
- Çaha, Ömer (1996). *Sivil Kadın, Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, Serpil (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları, 2. Basım.
- Çelik, Gamze (2009). *Türk Parlamentosu Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Dicleli, Ayşe Bilge (2004). *Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı*. İstanbul: KA-DER Yayınları.
- Dicleli, Ayşe Bilge (2005). *Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye*. İstanbul: KA-DER Yayınları.
- Domanic, Hayri (2007). *Yaratılıştan Bu Yana Kadın Haklarının Gelişimi ve Sorunları*. İstanbul: Arıkan Basım Yayın.
- Göksel, Nükhet Hotar (2003). *Gündem Dışı Konuşmalar*. TBMM Tutanak Dergisi, C.32, S.24, s.7-9, Ankara: TBMM Basımevi.
- IPU Web Sayfası. www.ipu.org,
- Gökçimen, Semra (2009). *Türk Parlamentosu Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009*. Ankara: TBMM Yayınları.
- Kurnaz, Şefika (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Meriç, Nevin (2000). *Kadımda Meydana Gelen Değişimlerin Tarihselliğinden Birkaç Kesit. Osmanlıdan Cumhuriyete Kadının Tarihi Dönüşümü*, İstanbul: Pınar Yayınları
- Özen, Hatice (1994). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri (1868-1990)*. İstanbul: Graphis Ltd. Yayınları
- Tan, Mine Göğüş, (2000). *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Taşkıran, Tezer (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Yayınları.
- Tayanç, Füsün/Tunç (1977). *Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın*. Ankara Toplum Yayınevi.
- Tekeli, Şirin (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tuncer, Erol (2006). *Siyasette Kadın*. Ankara: Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Kurumu web Sitesi. www.tuik.gov.tr
- Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu resmi web sitesi. <http://www.ysk.gov.tr/>